

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
ФЕВРАЛИИН
28
Хабарай эхин сагаан
бар
харын 10
СРЕДА
гарагай 4
№39 (19379)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Социально-экономическа ба соёлой харилсаанууд тухай Буряад Республикын Правительствоын, Агын Бурядаг автономито округой Захиргаанай болон Усть-Ордын Бурядаг автономито округой Захиргаанай хоорондохи ХЭЛСЭЭН

Саашадаа "Гурбан талынхид" гэжэ нэрлэгдэһэн Буряад Республикын Правительство, Агын Бурядаг автономито округой Захиргаан болон Усть-Ордын Бурядаг автономито округой Захиргаан манай арадуудай түүхын, угсаатанай болон оюун сэдхэлэй түгжэлтын нэгэн нийтэ байһые мэдэрэн, мүнөөнэй дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда ажахы эрхилжэ байгаа, элдэб түхэлэй зөөритэй субъектнүүдэй худалдаа наймаанай экономика болон соёлой холбоо хүгжөөхые али али талаһаа эрмэлзэжэ байһанда үндэһэлэн, мүн харилсаагаа улам үргэдхэн гүнзэгүрүүлхэ зорилгоор доро хэлэгдэһэн тухай тус Хэлсээ баталаа гэбэл:

Статья 1

Гурбан талынхид худалдаа наймаанай-экономика болон соёлой холбоо адли тэгшээр хамтаараа оролдолгын, али алинда ашаг олзотой байлгын үндэһөөр тогтоохо гэжэ хэлсэбэ.

Статья 2

Гурбан талынхид иигэжэ зүблэн хэлсэбэ гэбэл:
- үндэһэн соёлоо, литература болон хэлээ нэргээн хүгжөөхэ, прэхи литературын ном худалдуудые хэблэн гаргаха, мүн түүхын, угсаатанай болон социологическа асуудалнуудаар эрдэм ухаанай үргэн шэнжэлгэ хэхэ талаар хамтарһан ажал ябуулгаяа үргэдхэн гүнзэгүрүүлхэ;
- эдэ уг зорилгонуудые дүүргэхын тулада зориута бололголонуудые хэжэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй дэргэдэ хамтын жаса байгуулаха.

Статья 3

Гурбан талынхид радио-телевидениин республиканска болон окружной дамжуулгануудые регионууд хоорондоо эмхи үримтайгаар андалдан абалсажа байхаар үгээ ойлголсобо.

Статья 4

Гурбан талынхид оршон тойронхи байгаали хамгаалха, тэрэ тоодо хамтын програмнууд болон проектнүүдые зохиохо, мэдээлэлнүүдые андалдалсаха, зүбшэл заабари үгэлсэхэ, объектнүүд болон проектнүүдые хамтаараа шэнжэлэн шалгаха талаар хамтаран ажаллаха гэжэ зүблэн хэлсэбэ.

Статья 5

Элүүрье хамгаалгын талаар хамтын оролдолго гаргаха шухала, тэрэ тоодо договорой үндэһөөр эмнэлгэ хэхэ, мэргэжэлтэдэй зүбшэл үгэлсэхэ, тэдэнэй мэргэжэл шадабари дээшлүүлхэ, зүүн зүгэй, арадай болон этномедицинын талаар олоһон эрдэм-шэнжэлэлгын айдүршлөө андалдан абалсаха, бэе бээдээ эмдомуудые, медицинскэ материал болон түхээрэлгэ үгэлсэжэ байха, дунда шатын медицинскэ хүдэмэрилэгшэдые бэлдэлсэхэ шухала гэжэ Гурбан талынхид мэдэрнэ.

Статья 6

Эрдэм хуралсалай, соёлой, эрдэм ухаанай болон үйлэдбэрийн

Буряад Республикаһаа

Агын Бурядаг
автономито округһоо

Усть-Ордын Бурядаг
автономито округһоо

Буряад Республикын
Президент-Правительствын
Түрүүлэгшэ

Захиргаанай Толгойлогшын
нэгэдэхи орлогшо

Захиргаанай
Толгойлогшо

Л.В.ПОТАПОВ

Т.Ч.РАБДАНОВ

А.Н.БАТАГАЕВ.

ШАГНАЛ

Барилгын талаар габьяатай байһанайн ба уни удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилгэһэн түлөө Россин Федерациин Президент 1996 оной февралин 12-нэй Зарлигаар Буряад Республикын "Забмстроймеханизация" гэжэ акционернэ бүлгэмэй 138-дахи онойхожоруулагдамал колоннын директор Степаненко Виктор Карповична "Россин Федерациин габьяата барилгаан" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Байгаали хамгаалха хэрэгтэ габьяатай байһанайн, шитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабааһанайн түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной февралин 6-най Зарлигаар Баргажанай гүрэнэй заловеднигэй директор Янкус Геннадий Андреевичтэ "Буряад Республикын байгаали хамгаалгын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

кадрнуудые бэлдэхэ ба хургаха талаар хамтаран ажаллаха шухала гэжэ Гурбан талынхид мэдэрнэ.

Статья 7

Физическэ культура болон спортын, залуушуулай политикин, аяншалгын талаар хамтаран ажаллаха гэжэ Гурбан талынхид хэлсэбэ.

Статья 8

Буряад арадай үндэһэн соёлой хүгжэлгын талаар хуули зохиолгын, эмхидхэлэй-финансын үүсхэл Россин Федерациин хуули зохиоодог ба гүйсэдхэхэ засагай үмэнэ хамтаараа гаргадаг байха тухай Гурбан талынхид үгээ ойлголсобо.

Статья 9

Хамтаран ажаллахада таатай зохид эрхэ байдал олгохыень, дэлгүүрэй харилсаанай үндэһэн дээрэ экономикадо ажал хэрэгэй холбоо хүгжөөхэ, үйлэдбэрийн-техникскэ хэрэглэлгын продукци (тэрэ тоодо хүдөө ажахын түүхэй эд), арадай-хэрэглэлэй эд бараа болон эдэе хоол үйлэдбэрилэн гаргалгы, хамтын үйлэдбэринүүдые байгуула урмашуула хэрэгтэ туһалхыень Гурбан талынхид гүрэнэй хүтэлбэрийн зургаануудта даалгана.

Статья 10

Хоорондохи харилсаагаа договорнууд, хэлсээнүүд болон протоколуудай үндэһөөр бээлүүдэг байха гэжэ Гурбан талынхид зүблэн хэлсэбэ. Гүрэнэй захиргаанай зургаанууд, предпритинууд, эмхинүүд ба эмхи зургаанууд болон ажахы эрхилжэ байгаа Гурбан талын бусад субъектнүүд өөһэд хоорондоо тэдэниие баталдаг байха.

Статья 11

Тус Хэлсээ бодото дээрэнэ бээлүүлхэ үедэ гараһан асуудалнууд тухай бэе бээдээ саг соонь дуулгадаг, тэдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг байха тухай Гурбан талынхид ханалаа нэгэдэбэ.

Тус Хэлсээндэ оруулагдаха нэмэлтэнүүд болон хубилалтануудые протоколоор албан ёһоной шанартай болгожо, Гурбан талынхидай этигэмжэтэ нюурнууд тэрээндэ гараа табидаг байха.

Статья 12

Тус Хэлсээнһээ уламжалан, Гурбан талынхидай хоорондо гараһан бүхы ханалай алгасал болон арсадаата асуудалнуудые Гурбан талынхид хоорондоо хөөрэдөө хэхэ, шиидхэдэг байха.

Статья 13

Тэрээндэ гар табидаһан үдэрһөө хойшо тус Хэлсээн хүсэндөө ороно. Хэлсээнэй хүсэндөө байлгы Гурбан талынхидай хамтын шиидхэбэрээр болууддаг. Мүн хамтаараа хэлсэжэ, тус Хэлсээ лунаажа болохо.

1996 оной февралин 16-да Улаан-Үдэ хотодо энэ Хэлсээн гурбан хэхэгээр баталагдаба. Тэдэ гурбуулаа адли юридическэ хүсэтэй.

СЕССИИН ҮЗЭМЖЭДЭ ТАБИГДАХА

"Газарай гүн гундахи баялигуудые хэрэглэлгын түлбэриһөө сүлөөлхэ нэмэлтэ үндэһэ тодорхойлоо тухай" тогтоолой проекты Арагай Хуралай 9-дэхи сессиин үзэмжэдэ табиха гэжэ республикын Правительство шиицэхэбэ.

Энэ документын үндэһөөр, ашагта малтамал шанаржуулгын үйлэдбэрийн хүсэндөө оротор - 3 жэлэй туршада, шэнээр э м х и г х э г д э н э н предпритинуудай ажахыгаа хүдэлгэжэ эхилһэн саһаа 2 жэл соо республикын бюджеттэ түлбэри хэхыень болуулаха байна.

Тиигэһэнэй ашаар, республикымнай ашагта малтамал абадаг предпритинуудай барилга хэхэ, хэлбэн шэнэгдэхэ хэрэгтэ мүнгэ оруулаха арга олгохо болоно

"ЭЛЕКТРИЧКЫН" СЭН ДЭЭШЭЛЭЭ

Хотд шадарай поезднуудаар ябалгын сэн нэгэ хахад дахин дээшлээ. Замай холо дүтэһөө дуудман, биледын 1800 түхэригһөө 16000 түхэриг хүрэтэр үнэтэй болобо.

Р е с п у б л и к ы н Правительствоын Тогтоолой үндэһөөр министрствэнүүд болон албан зургаанууд хото шадар ябадаг электропоезддо хүнгэлэлтэ абаха эрхэтэй хүдэлмэрилэгшэд болон пенсионернүүдтэ билет абажа үгэхөөр уялгалагдаа. Социальна хамгаалалтын министерство хүнгэлэлтэ абаха эрхэтэй бүхы хүнүүдые харын туршада биледээр хангаха ёһотой.

Буряад Республикын
Президентын
болон Правительствын
хэлбэлэй албан.

"ДЖАРУН ХАШОР"

Буян үйлэдэлгын "Джарун Хашор" гэнэн регионууд хоорондын лотерейн 1-дэхи дүхэригэй наадан үргэлжэлһөөр. Хэжэнгын аймагта бодхоогдожо байһан Джарун Хашорой Агуухэ Субаргын барилгада мүнгэ суглуулгын тула тус лотерей үнгэргэгдэнэ.

ЛОТЕРЕЙН 2-ДОХИ ДҮХЭРИГЭЙ НААДАН 1-ДЭХИ ДҮХЭРИГЭЙ БИЛЕДУУДЭЙ ХУДАЛДАЖА ДҮҮРЭПЭН ХОЙНО ҮНГЭРГЭГДЭХА.

Шүүбэри туданан дугаарнуудтай таблица олондо мэдээсэлгын хэрэгсэлнүүдтэ 1-дэхи дүхэригэй түгэсэһэн хойно тунхаглагдаха.

Мүнөөдэрэй байдалаар лотерейн 1-дэхи дүхэригтэ хабааһан 5 хүн 1-1 миллион түхэриг, 4 хүн автомобильнуудые шүүгээд байна.

Лотерей үнгэргэлгын дирекци.

Сагаалган-96

ЗОЛООРОО ХЭШЭГТЭЙ, ЗОНООРОО БЭЛИГТЭЙ

Гушан гурбан Гулбай
 нууртай
 Гурбан Ярууна дэлгэр нютаг
 лэ.
 Газар унаар баян зонийнь
 Голуйнь түсэг алтан үндэр
 лэ.
 Ангаар олон хангай
 хүбшэтэй
 Алтан уурхай Витим нютаг
 лэ.
 Амитаг зонийнь үнгэн
 баялгтай
 Алирша жэмэсээр нэмжээ
 тайгатайл...

Иймэ найхан үгэнүүдтэй шүлэг бэшэһэн ажалай ветеран, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Рэгзэн Эрдынеевич Эрдынеевтэй Сагаан нарын найрта (Яруунын найндэртэ) буряад драмын театрта найхан уулзажа бараалхабади. Буряад драмын театр соо олоороо суглархан ярууныхид Сагаан нараяа угтахаяа ерээд, мэдээжэ театрайнгаа шоу-концерт хаража жаргаба, хүхилдэбэ.

Олондо магтуулхан буряад драмын театрайхиднай шог ёгто, хүхюу зугаатай, хүгжэм дуута программа харуулжа, бидэниие сэнгүүлбэ, эгшэтэрнай энээлгэбэ.

Сагаан үбгэнэй рольдо наадаһан Саяан Жамбалов үльгэршэнэй роль гүйсэдхэжэ, Хулгана жэл 12 жэлые эхилбэ гэжэ гоёор түбэнгийн

хоолойгоор дуулан соносхобо. Улаан Хулгана жэлые артистка Эржена Жамбалова шадамар бэрхээр гүйсэдхэбэ. Нёдондо Гахай жэлые яһала зохидоор гүйсэдхэһэн артист Даши-Цырен Дашинамжилов хахасахынгаа урда гоё найхан үрээл үгэнүүдээ эндэ сугларагшадта зориулба:

Аха захаяа хүндэлжэ,
 Аба, ажыгээ үргэжэ,
 12 жэл болотор уулзатаргаа
 Амгалан тайбан нуугыт даа.
 Тингэжэ хэлээд, гоё найхан
 зүүдхэлээ Улаан Хулгана жэлдэ
 барюулба. Республикынай
 арадай артист Д. Б. Бочиктоев
 "Хамбышанай дууе"
 Сагаалганай бэлэг болгон
 бариба. "Шаралдай
 шаазгайнууд" гэжэ нэрлэгдэһэн

эхэнэрнүүд (театрай артистнууд) шог ёгто дуунуудые гүйсэдхөө. Олон эхэнэрнүүдтэй гаремэй эзэн Үхэр хулганын ажабайдалтай арадай артист Олег Бабуев танилсуулжа, зоние хүхэбэ. Тэрэнэй намгадай рольнуудта артистканыуд Л. Цыдыпова, С. Жаргалова, Л. Дугарова гэгшэд бэрхээр наадаа.

Хоёр үбгэдэй хошоо үгэнүүдтэй залуу артистнууд С. Жамбалов, Б. Дышенов гэгшэд танилсуулжа, бултаниие энээлгэбэ. Россинарадай артист Михаил Елбанов "Гоёл даа" гэхэн дуугаа ярууныхидта зориулаа. Эгшэ дүү Шойдагбаеванууд бүхы зоние уран дуугаараа урмашуулба.

Хоёрдохи бүлэгтэ харуулагдаһан ярууныхидай концерт бэлиг талаантай зоной олон байһые гэршэлбэ.

"Буряад үнэн" газетымнай хүдөө бэшгшэ, багша, поэт Д-Н. Х. Халхаровтай уулзахадамни, эндэ ерэнэн Яруунынгаа айлшад тухай хөөрөө нэн. "Хамта дээрээ Нархатаһаа 14 хүн ерээ: Үлзытһөө хонишон Дулма Жамбалова, багша Жибзема Чимитова, Сампиловой нэрэмжэтэ наһатай зоной фольклорно ансамблиин гэгшүүд Ханда Батуевна Дагбаева, Намажап Жамбаловна, Жамбалова, аймагай шүдэнэй врач Антонида Ринчиновна Эрдынеева гээд бэлигтэй зон олон ерээ даа, тиигэжэ тэдэнэрнай Улаан-Үдөөр Сагаан нараяа угтажа байһаниинь жаргалтай" гэжэ хэлэ.

Удаань нимэ найхан үрээл бүхы зондо дамжуулаа нэн:

Үсөөн үгэтэй,
 Үргэн далитай,
 Үндэр бодолтой,
 Уужам сэдхэлтэй,
 Үнэр баян,
 Атар таладаа
 Адууна малтай
 Арад зомни,
 Амгалан эбтэй
 нууял даа.

Хулгана жэлдэ Яруунын аймагай гулваа Ц. Э. Доржиев найн найханиие бүхы зондо хүсэбэ, хэшэг баянтай столуудтаа уриба. Эндэ

ярууныхидай эблэй түрүүлэгшэ Ц-Д. Ж. Жалсанов иигэжэ тэмдэглээ:

- Залуушуултаяа харилсаа баталжа, өөһэдн жасатай болоё, тиигэжэ эрхим зоноо дэмжэхэбди.

Үлзытэ нютагай дангина (Республикын "Дангина-94") Гүнсэмаа Тудупова гоё найхан үгэнүүдые хэлэн, "Сагаалганар амаршалнаб", - гэжэ мэдүүлбэ.

Нютагай артистнууд нама Жамбалова, Ханда Дагбаева, Хамаевууд, Дулма Жамбалова болон бусад гоёор дуулаба. Хатаршан Цыдып Юмжитов гоё монгол хатар гүйсэдхэбэ. Нарин хоолойтой Дашима Жимбуева "Эжымни, хүлээгээрэй" гэһэн дууе гоёор дуулаа. Светлана Эрдынеева, Доржи Дутаржапов гэгшэд "Арюун гоохон Ангар дүүхэй" гэхэн баледһээ адажмо хатарба.

Энэ үдэшэ найрай наадан эрхимээр табигдаа. Эдээ хоолой дээжэһээ хүртэһэн ярууныхид баясаба. Яруунын столуудта заһаһа, мяхаар, сагаан эдегээр баян байгаа. Золоороо золтой, хэшэгтэй, зоноороо урматой, бэлигтэй ярууныхиднай саашадаашье урагштай, жаргалтай, бурхангай, буянтай ябахань болтогой гэхэн үрээл хүргэнэбди.

Б. ОРБДОЕВА

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Ц-Д. Ж. Жалсанов; Дангина-94; Гүнсэмаа Тудупова; Ц. Э. Доржиев; найрта хабаадаһан бэлигтэн, зон.

ГҮНЭЙН САГААН ЭДЕЭН АМТАТАЙ

Хүдөө шотагта мяха шүлэ, хү хаали, арха шүрбэхэ, талха тарья буйлуулан болбосоруулжа, эд зөөри гаргахдаа, олзотойнь эли. Аман районий "Гүнэй" совхозой хү буйлуулан болбосоруулдаг цох хүдөө найнаар хүдэлжэ, совхоздоо үдэр бүхэндэ сэбэр олзо оруулдаг болохоор үнэнэй. Формын хэр ажаллажа байһан тухайнь хараад үзэхэдэ, иймэ. Тэндэ хэды шэнээн хүн хаагдажа, тоно зөөхэйнь гаргагдаһан яшварь харын дүнгүүдые совхозой бүхгалтер Светлана Пурбуева харуулба.

Үдэр бүри үглөөнэй ба үдэһын ажалда 14 хаалишан 600-сэд литр хү баадаг байна. Тэрэ хүн нэн түрүүн шотагай хүүгэдэй сэсэрлэгтэ ажаллаж 50-яад үхибүүдэ, хургуулини 400-гаад хурагшадта, хүдөө ажаллаа ажалуудаг гэртэхингэй, байрада байдаг хүбүүд, басагадта зөөхэй тонон болгодоод эльгээгдэнэ. Үлөөшэ охонхи хүниинь тэрэ дороо хөөрүүлэгдэжэ, пасторизаци хэгдээ, зөөхэйнь хургуулагдажа, тонон болгодожо сохигдоно. Тингээд наймаанда зөөхэй 17 мянгаар, тонон 25 мянгаар худалдагдана. Совхозой ажаллаша мүнгэгүйдөө хаа, салыгтайгаа гаратар зээлээр дуратайгаа хүдүүлжэ абаха аргатай. Хүдөө шотагта мүнгэнэй дуталадаг азоршээ энэ арганы охэ хайшаалтай. Шотагайхидаа хангаханаа хаана, Шэтэ хотын 2 поликлиникэтэй, 1 больницатай хэлсээ баталжа, үлөө тингэнэ абаашана. Гүнэйнь сагаан эдөө шэтэнхид үндэрөөр сэгнэжэ, охэ дуратайгаар абадаг юм. Амтатай эдөө гаргадаг хүнэй цохэй дарга В. Бурхоевагай оролдогто габыаа охэ гэжэ хэлэхээр.

Бүхидөө яшварь хара соо 21130,3 килограмм хүн бүлэгдэжэ, 1857,7 килограмм зөөхэй буйлуулагдаһан байна.

Арбан хоногой дүнгүүдээр хаалишадай хоорондо эгээл охые Соёла Дамдинова - 2713 килограмм, Людмила Дмитриева 2040 килограмм хү гараараа "шобтороо". Тон хүндэ хара ажал хэжэ байһан экзэргүүдэ доро дохиго дуран хүрэнэ.

Хамтын охэ хаалида зөшнэ оролдосотойгоор ажалуулжа, олзотой хэрэг бөөдүүлжэ гэшээ бэлэн хэрэг бэшэ. Эндэ совхозой директор, "Росин хүдөө ажалыг габыята ажаллан" Бата-Мүлхэ Александр Цырендашиной оролдогто, ябуулгы тэмдэглэлтэй.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ,
оюутан.

Танилсагты: 4-дэхи разрядай электро - гагнуурша Сергей Павлович Калашников. Тэрэ хори гаран жэлдэ Улаан-Үдэн "Электромашин" заводой 1-дэхи цехтэ хүдэлжэ ябана. Сергей Павлович контактна шэрээлгэ гэхэдээ, тон наринаар, харюусалгатайгаар хандадаг юм.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ШАГНАЛ

Эрдэм хуралсалай талаар габыятай байһанайнь ба үни удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президентт 1996 оной февралын 6-най Зарлигаар хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгобо гэбэл:

"Буряад Республикын габыята багша"

Борхонова Лариса Дамдиановна - Улаан-Үдэ хотын 8-дахи дунда хургуулийн директор.

Ефимов Григорий Георгиевич - Байгал-Амарай түмэр замай Северобайкальск станциин II-дэхи дунда хургуулийн директор.

Качина Галина Николаевна - Байгал-Амарай түмэр замай Шэнэ Уоян станциин 36-дахи дунда хургуулийн багша.

Очирова Нина Батомункуевна - Хориин аймагай эрдэм хуралсалай управлениин гол мэргэжэлтэ.

Фёдорова Полина Меркурьевна - Улаан-Үдэн хэлхээ холбооной электротехникумэй багша.

"Буряад Республикын эрдэм хуралсалай габыята хүдэлмэрилэгшэ"

Санжиев Александр Балданович - Бэшүүрэй аймагай эрдэм хуралсалай табагай мэргэжэлтэн.

Шалахов Михаил Иванович - Буряад Республикын дээдэ хургуулийн ба эрдэмэй эмхи зургаануудай хэрэгүүдэй талаар Эрдэм хуралсалай министрствын физическэ культурын ба спортын Түбэй директорэй оролго.

Дорохоо уржажа ябаа залуу үгтэниие хургалгаа ба хүмүүжүүлгэдэ амжалтануудыг туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президентт 1996 оной февралын 6-най Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэй грамотаар шагнаба гэбэл:

Доржиев Даша-Нима Цыбикович - Республиканска буряад 1-дэхи лицей-интернадай багша.

Корженевская Галина Ивановна - Улаан-Үдэ хотын 49-дэхи дунда хургуулийн багша.

Наумкин Александр Александрович - Хожын аймагай Дээдэ-Худанай дунда хургуулийн багша.

Гүрэнэй болон ниитын зургаануудта үни удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президентт 1996 оной февралын 6-най Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэй грамотаар шагнаба гэбэл:

Бальжиров Баир Нимаевич - "Бурятия" гэжэ гүрэнэй страховоной фирмын Хурамхаанай филиалай директор.

Старицын Виталий Константинович - Захаамнай аймагай Закаменск хотын захиргаанай гулава.

Үйлэдбэрийн ажал ябуулгада амжалтануудыг туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президентт 1996 оной февралын 6-най Зарлигаар "Ливона" гэжэ акционернэ бүлгэмэй генеральнай директор Лев Борис Абрамовичта "Буряад Р е с п у б л и к ы н промьшленностиин габыята хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Гэнэ гэтэдэг, гэшүүхэн дальбардаг ЭБСЭШЭГҮЙГӨӨР ҮАНАГДАНА, ЭБСЭШЭГҮЙ...

Коммунист партиин үлэбэрилжэ байха үдэ хүниие

ажалуулжа гэжэ оролдогто саг ажаллажэһэн ха. Тимэ олон үгэжэлтэ хайндэрнүүдшье үгэжэ байгаагүй. Ноябрийн 7-ной өдөр али майн 1-ной хайндэрэй хүдэлмэрини үдэртэ тудажэ, үлэһэй 3-4 хоногто амарха болошобол, нэгэ үдэршье ажаллагы гэжэ бааладаг бэлэй.

Мүнөө хайндэрэй амаралтын үдэртэ тудашахадань, үшөө нэгэ үдэрмэрийн үдэр амаруудаг. Хуудхундэ аятай болошоо даа.

Хүдэлжэ хүнэй доро - хайша, үлэ, үгэрхэ хүнэй доро - хайшуу, булган" гэжэ хэлсэдэг бэлэй. Халюу булган дээрэ хайша хэбтэндэл амаржал хайшадаа, хаанаһаа юумэмнай үгэжэжэ, баяжаха болоно?

"Хүүхдэн хойноо үлэрөө бүхэ, үгэрхэн хойноо баянаа бүхэ" гэжэ хэлсэдэг ааб даа. Мүнөөшье хүдөө ажахи бэшэ, үлэ орон доторхи экономическа байдалай үлэ тогтожо, нүүрхэшэд, үлэ, булган, багшанарай буналгаа хайша байһан энэ саһаа зарсалга үлэсэлтын үе нилээд ажаллагатай байһан гэшээ ха гэжэ хангамаар.

Зоной байдал үлүү дутуугүй аман тэгшэ болгохо зорилго дээршээ табигдадаг нэрэтэй, үлүү хүниие зада дэмжэһэн, үлэ хүнэй облынь дараһан ажал байгаа гэбэл, охэшье алдуу болохогүй ха. Юуб гэхэдэ, хүдэлжэ болоһон хүн хоолойгоо тэгшэдэг, зүгөөр оролдогто гаргажа үлүү гараса хүдэлэгшэд тэрэнэйнгээ зэргээр салын абадаггүй, 300 түхэрэгт гээд дээршээ тулгатай" хэлднэй даа.

Наһанайнгаа амаралтада гарсаа ажал" хэһэн хүнэй хүдэлжэ 280 түхэрэгт олоо хаань, абаха "баотой пенсийнээ 20 түхэрэгтнэ нэмэлсэжэ 300 болгодог, тэрэнхээ дээшээ гарсаа хаалгаа хаа, пенсийнээ болгоршье мүнгэ абажа болохогүй байгаа. Тингэжэ пенсийнээр хүдэлһэнэйнгөө түлөө бүхы наһан соогоо хүдэлжэ олоһон эрхээс

хаһуулааг, бүтүү "ялада" уладаг байгаа бшуу.

Иймэ эрхэ байдалда охэ юумэ бүтээжэрхикэ дуратайшуу тингэһье олон бэшэ, зүгөөр ажалгүй хүнэй шооабори хэн туладань аһамаг ажалла хүдэлжэ дуратайшуу олошордог байгаа.

- Хаана хүдэлжэбишэ? - гэжэ асууладаг:

- Ажал лэ охээр хээгүй хаа, хаанашье хүдэлжэ ямар халдаб, - гэжэ мнээрхэлдэгшэ хэлднэй.

Тингэбэшье арадай ажахины бүхы халбаринууда хүдэлжэ, хүшэрхэнөөршье хаа, түсэбтэ даабаринууда дүүргэгдээтэ гаргажа. Зүгөөр Ленинэй ордогто локомотив-вагон заһабарилгын заводто хүдэлжэ үдэмни түмэршэ дархашуудай цехтэ олон жэлдэ мастораар хүдэлһэн В.А. Андреевэй:

-Ажалай арбан түрүүшүүлхээ арбан архиншад охэ хүдэлмэри бүтээжэ, - гэжэ хэлһыонь тон зүбшье гү гэжэ хангахаар.

Хажуу тэрхээ халдаһан хүндэ хүдэлмэрийнөө гадуур ажал хэжэ, хүлһээс хахад литрээр тоосодог дээдэ гарай мэргэжэлтэд лэ коллектив дотороо архинша, хоёрдохи сортын хүн болоһон байхала ядахагүй. Тингээд дуцаа гарай хүтэлбэрилэгшэд - бригадир болон мастернууд тэдэндэ "тингээд ши ногтуу байгааш, ажалһаа гээгдээш, хүниндөө хүдэлжэ, тэрэ түсэб дүүргээ хаашни, ялада оруулангүй энэ харышһын салын абхуулаха" гэхэшээлэн "тоходоо оруулжа", гол ажалаа хүүлэдэг, харынгаа түсэб дүүргэлсүүлдэг байһан.

Ондоо хэн ажалай саһаа үлүү хүдэлжэ үгэхэб даа? харын түсэб дүүргэлгэдэ ажалһаа хулжагшадтай, архиншадтай габыаа охэ гэбэшье, ямар нэгэн шагналда зууршалалгын болоходо:

- Оо, тэрэшни хаянай, оройдоол 8-10 жэл хүдэлжэ байһа гүб даа, - гэлдээд, журам хайнгтайшье хүдэлмэришэдтэ дэмжэлгэ үгэдэггүй, хүтэлбэрилэгшэдтээ хушуу холбошод тус цохэй "оод"

болошод олон хон. Тэдэнийрай үлэ дээрээ хара бөөдээ хэмгүй галтайхан, шэнэ, шадалтан хүдэлмэришэдэйнгөө арада хоргододог зон гэбэл, охэ алдуу болохогүй.

Тус заводой газокислородно цехтэ хүдэлжэ байха үдөө угаартаһан хэдэн хүниие үхэлһөө абаралсаһан ушараа мартаха аалби? Локомотив-вагон заһабарилгын заводой газокислородно цехтэ хүдэлжэ байхалаа ойлгоошьегүй байжа болооб. Зүгөөр сугтаа ажаллаһан 3 нүхэдэйм ажал дээрээ али табихан ушар сэдхэлһемни горитойгоор доһолгоо. Үлгэрэгшэ жэлэй сентябрьда цехүүдтэ газ үгэдэг, сургууулые харуулагдаг селсарь Анатолий Чирва, декабрьта Александр Ма-Ю-Шан, энэ жэлэй январьда Андрей Сатаров гэгшэдгэртээ бусаагүй.

4 харын туршала нэгэ цеххээ гурбан хүдэлмэришэдөө аллаха гэшье юунтэй жэшэлтэйб? Чечнядахи дайнда Буряад орон жэлэй туршала 25 хүбүүдээ алдаа. харада хубаарилан тоолооб, тэрэ дайһаа үлүү хоролтодо энэ цех ороһон болоно ха юм.

Иймэ гээлтэ хоролтогойгоор үйлэдбэрилһэн тус заводой продукцияе юунтэй сэлгэлтэйб? Эдэ нүхэдэй гэр бүлхкидтэ ямар туһаламжа үзүүлэгдээб? Иймэ цех саһаадаа хүдэлжэ боломоор гү? Гэхэ мэтэшээлэн олон асуудалнуудта хэншье харюу үгэхэгүй. Юуб гэхэдэ, оройнойнай байгуулалтада хүниие мунгөөр сэгнэхэ гурим үшөө дэлгэрээгүй. Үхэхэн хүн үгэ хэлэхэ бэшэ, өөрөө гэмтэй. Тингээд лэ дүүрээ.

Энэ цехэй голтүхээрэлгэ уһан доогуур ябадаг онгосыпхидол аман гээһаа, охэ алдуу болохогүй байха. Угаар, угаань уһаар таглажа, агаар бузарлалгын хинадаг юм. Нүүрхэ, коксоор түлгэдээт хадаа түхээрэлгэнүүдын түргэн мөхиттоод хатажа, хааха, тайлаха

гэхэдэ хүдэлхээс болишоод байдаг аюулай. Уушханайнгаа бүхэ, охэ хада уһан соо шунгаһандал амияа баряад хүдэлжэ, арга хургыонь оложо, аюу сараха ушарнууд али олон гаралша бэлэй. Агаарошье сэбэр газарта гаража үрдишгүй амия татажархёо гэшээ хаа, унахаһаа ондоо юуи байхаб даа.

Тэрэ муухай сооһоо гараад хуухадаһни, өөһдөө тиншэ орохогүй аад, "эгээл зүб зүбшээл үгөөшэд" хажуугааршни сугларха. Өөрөө ороошье хаа, бүтээжэ шадахагүйнь эли хааб даа. Тингээр байтар цохэй начальник ноёсорхон юумэ гүрзылгээр эрьжэ ерээд, "өөршгөө мууда угаартаһан" гэхэндэл шоо үзэгшээр шам руу хараха.

-Тэдэ дэхи мартон хаагаа гүт? - гэжэ суглааршад хаа асууха.

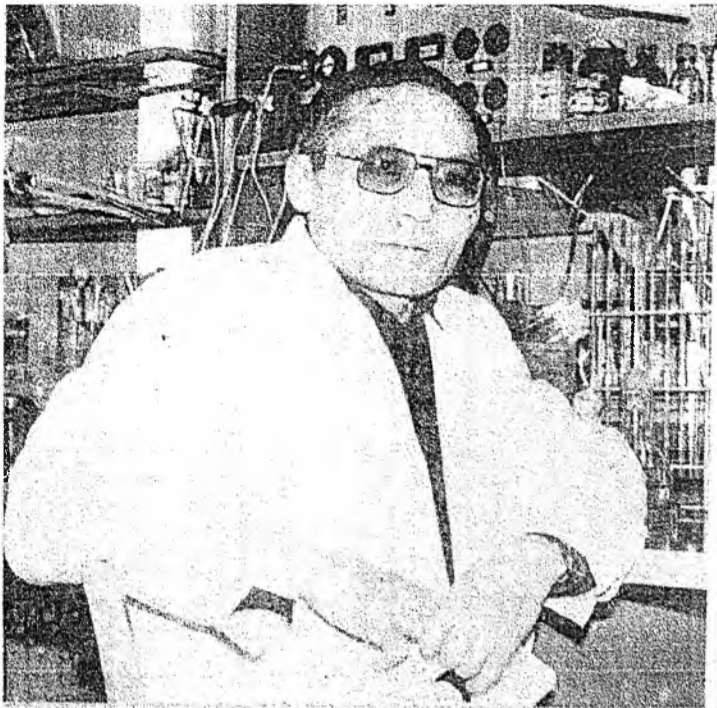
-Энэ бөөрээ би хаажархихаб, Петр Ипноконтьевич, - гээд лэ үнөөхи зүбшээлшэдэй нэгэн харайшаха. Ноёдой үгэ дары дүүргэдэг хүмшай хээшье түрүүшүүлэй зэргэдэ ябадаг хэн гүб даа. Цоххээ гарахадаа, хахалые абаха, хүндэлжэ:

-Тимоха, уу! угаарһаа түргэн тэлэрхэш. Шини ороогүй хаа, булгандаһнай хүртэхэ байгаа, - гэжэ ноёдоо холо хэлэхэдэ хамаагүй ха юм даа. Энэшье тус цохэй ажабайдалда ушардаг жэжэ божо юумэн гэшээ ааб даа.

Тингэ яабашье амиды мэндэ ябажа, наһанайнгаа амаралтада гараһандаа яһалал золтойб гэжэ хангаһаб. Зүгөөр гүрэниие хээшье мөхөлхөгүшш. Хүндэ нүхэсэлтэй хүдэлмэридэ хүдэлэгшэдэй ута наһа элдэдэггүйн мэдээжэ.

Гэбэшье дүшөөд гаратай Анатолий Чирва, гушан табан наһатай Александр Ма-Ю-Шан, Андрей Сатаров гэгшэдэй ажал дээрээ мунхэрхэн ушарынь ухаан бодолдо эбсэшгүгээр лэ хангаһана даа, эбсэшгүгээр...

Т. НИМБУЕВ.

Бадмабазарович Россин Эрдэмэй академиин Микроорганизмудай физиологи болон биохимийн институтта хүдэлхэ дурадхал абаба. Эндэ олон жэлдэ хүдэлхэнэйгөө удаа эрдэмэй кандидатай солье 1974 ондо амжалтатгаар хамгаалаа. Үшөө 18 жэлэй туршада эрдэм-шэнжэлэлгын ажалда үсэд нэтэрүүгээр хүдэлжэл, 1992 ондо биологиин эрдэмэй доктор болоо нэн.

Энэ нэрэ зэргэдэ хүртэтэрөө захадань хүрэшгүй зам гаталаа, гадаада далайнуудаар тамараа. 1978 онһоо 1993 он хүртэр далайн 11 экспедицидэ хабаадаа. Энэ хугасаа соо хари гүрэнүүдэй портнуудта 5-10 хоногой туршада оролготойгоордэлхэйн бүхэлүүрье (экватор) 6 дахин гаталаа.

"Академик Курчатов", "Каллисто", "Академик Мстислав Келдыш", "Витязь",

Хурамхаан-Үмхэй-Алла-Гаарга-Баргажан замаар экспедици хээ бэлэй. Үнгэрэгшэ жэлдэ Ториин болон Агадахи Хүнхэрэй нуурнууды шэнжэлээ юм.

"Агын ба Буряадай нуурнууд" гэнэн темээр Могойтодо түрэнэн аспирант Анна Кулырова шэнжэлгэ гэхэ гү, диссертаци бэшэжэ байнхай. Эрдэмтэ хүтэлбэрилгэшэнь Баяр Бадмабазарович гээд хануулаа. Экспедициндэ үедэ баяншые, һониншые материалнууд суглуулагданхай.

Баяр Бадмабазаровичай хүбүүн Зоригтын эсэгынгээ замаар эрдэмтэ биолог болоо һаань, гайхалгүй. Тэрэ Новосибирскын гүрэнэй университетэй Буряадай филиалай биологиин факультэдэй гурбадахи курсда һурана.

Намсараевтанай эбтэй, жаргалтай бүлэдэ эрдэмэй болон зохёохы ажалай эшэ үндэһэн

Буряад ороной солото хүнүүд

ДАБААНАЙ СААНА ДАБААН...

ХАБАРГАА сэгсгэжэ байһан үргэн Агын тала microbiологи хоёрой дунда ямар холбоо бии хаб гэжэ гайхахаар. Абаһаар ойгогдосогүй олохон юумээрээ энэ хоёр мэдэсэ хамтарна гэшэ ха.

Нэгдэхээр, Россин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Буряадай Биологиин институтдай microbiологиин лабораторие даагша, биологиин эрдэмэй доктор Баяр Бадмабазарович Намсараев 1943 оной июниин 3-да Агын лэ талада, хүдэнтэ нотагта түрэнэн хүн юм.

Сэрэгэй албанда мордотороо түрэл нотагтаа байһан, албанһааа табигданаар лэ эрдэмэй зам шэлэһэн гэшэ.

Тиихэдэ Москвагай А. М. Горькийн нэрэмжэтэ Литературн институтта һуража байһан Володя ахынгаа (мүнөө Владимир Намсараев Буряадай мэдээжэ поэт, Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Буряадай номой хэблэлэй ахалагша редактор) заабаряар Москвагай М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университетэй биологиин факультэдтэ шалгалта бариһан юм.

Хоридохи, хорин нэгдэхэи зуун жэлүүдтэ биологиин ехэ нээлтэнүүд болохо гэжэ 60-аад онуудта этигэжэ, олоной

һонирхол татажа байдаг байһан аабдаа. Түрүүшын үдэрһөө Баяр университетэйнгээ ажабайдалда гүнзэгы шуналтайгаар оролсожо, эрдэмтэ багшанарайн аанхарал татажа шадаа. Академик Георгий Александрович Занарзиннэй хүтэлбэри дор microbiологээр курсовой болон дипломно хүдэлмэринүүдые бэлдэжэ, эрхимээр хамгаалһан байдаг.

Баярай эсэгэн - 44 жэлэй туршада буряад хэлэ, литература зааһан, округой мэдээжэ багша, литератор, бэшээшэ - Бадма-Базар Намсараевич февралын 14-дэ 84 наһа хүрэбэ. Оршон байгаалидаа дурлуулан дүтлүүлһэн түрүүшын багша Түмэн-Доржо Анандаевич Анандаев болоно. Дайшалхы олон шагналтай фронтовик багшань ходел үхибүүдэ хүдөө гаргажа, байгаалитай танилсуулдаг, наадхуулдаг байгаа. Түрэл байгаалидаа, биологидо дурлаалын эндэһээл эхитэй байха.

Университедэ дүүргэһэнэй удаа гансата Россин Эрдэмэй академиин Microbiологиин институтдай аспирантурада оробо. Тэндэ microbiологи, биотехнологи, экотоксикологи, биогеохими гэнэн шэглэлнүүдээр мэргэжэжэ гараа. Аспирантурада дүүргээд, Баяр

"Академик Опарин", "Профессор Богоров", "Академик Несмеянов", "Дмитрий Менделеев" гэхэшэлэн эрдэм-шэнжэлэлгын олон судна дээрэ хүдэлжэ, Индиин болон Номгон океануудай, Балтиин, Хара, Хойто далайнуудай, Шэнэ-Зеландиин, Папуа-Шэнэ Гвинейн, Сингапураи уһанай микроорганизмуды шэнжэлэлсэһэн байна.

Мүн тэрэнэй хүтэлбэри дор Байгал, Мичиган нуурнуудта, Японой, Карибска, Карска, Эгейскэ далайнуудта болон Курилай аралнуудта шэнжэлгэнүүд хэгдээ.

1974 онһоо 1995 он болотор хуурай газараар 7 экспедицидэ хабаадаа. Хальмагай, Волгын адаг багай, Мариин АССР-эй нуурнууд болон халуун аршаануудай, Донбассай шахтануудай газар дорохи уһанай ургамалай аймагы шэнжэлэлсээ.

Буряадай Биологиин институтдай microbiологиин лабораторие Баяр Бадмабазарович мүнөө гурбадахи жэлээ хүтэлбэрилнэ. Энэ хугасаада Байгалай оёортохи ургамалай аймагы шэнжэлхэ талаар гурбан экспедици эмхидхээ. 1994 ондо халуун аршаанууды шэнжэлхэ зорилготой Баргажан-

батаар табигданхай. Баяр Бадмабазаровичай хани нүхэрны, - Нина Чимитовна Цыбенова Буряад Республикын Правительствын ахмад мэргэжэлтэ юм. Саяана басаганиин Москвадахи Алас-Дурнын институтай аспирант, хитад хэлээр мэргэжэнхэй.

Байрадань хүн бүхэнэй ажалаха бэшгэй стол бии. Бултадаа гэртээ байһан аад, нам гэжэ дуугаралсахашы сүлөөгүй юм.

Эрдэмэй үндэртэ хүрэхэ гэшэ хүнгэн хэрэг бэшэ гэжэ бултанда мэдээжэ. Дабаанай саанаһаа дабаан бултайдаг. Үндэрһөөнь, хүшэрһөөнь зүрхэсөөд зогсожо болохогүй, урагшаа "мүлхихэл" хэрэгтэй. Энээндэл ади, эрмэлзэһэн хүн эрдэмдэшы үндэр туйлалтанууды дабадаг гэшэ.

Гүнзэгы удхатай, ажабайдалда бодотоор хэрэглэмэ хүдэлмэрийн түлөө Баяр Бадмабазарович Намсараев 1995 оной сентярь һарада Нью-Йоркын Эрдэмэй академиин бодото гэшүүнээр һунгадаба гэнэн баярта мэдээсэл шэнэ жэлэй урда тээ эрээ нэн. Тэрэ эрдэмэй 102 зохёол бүтэлнүүдые оронойнгоо ба хариин гүрэнүүдэй журналнуудта толилууланхай. 2 монографи бэшэнхэй. Мүн хэды суглуулбаринуудай эрдэмтэ редактор юм. Тиигэжэ энэ мэдээжэшы, хүндэтэйшы эрдэмэй эмхиин бодото гэшүүнээр абтаһан Буряад оронһоо долоодохи, уһанай microbiологиин талаар түрүүшын эрдэмтэ Баяр Бадмабазарович тодорбо гэшэ.

Баяр Бадмабазаровичы амжалтаарнь амаршаад, туйлаһанаараа сэдхэлээ ханангүй, үшөөл ехэ эрдэмэй үндэрнүүды дабахыень хүсээл. Дабаанай саана дабаан байдаг ха юм даа.

Т. ЛАМБАЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Биологиин институтдай microbiологиин лабораторие даагша Б. Б. Намсараев ажалдаа; эрдэм-шэнжэлэлгын "Академик Мстислав Келдыш" гэжэ судын лаборатори соо.

М. ШАНТАКОВОЙ болон эрдэмтын гэр бүлын альбомһоо абтаһан фото-зурагууд.

БАРХАНАЙ КУРГУУЛИЙН ХОНИНУУД

Хурамхаанай аймгай Барханай дунда хургуули дэргэдэ багашуудай хүмүүжүүлдэг, ном судары хургадаг хургуули-сад юм. Өөһэдэйн тухай программатай, хургуулиин багшанар "Хараасгай" "Ургы" гэнэн саадуудта эрэжэ, хэшээлүүдээр үнгэргэнэ. Мүн ахалагы классуудай хурагшан багашууды шэнэ дуунуудта хатар наадануудта хургалдаг.

—Эдэ саадуудай хүмүүжүүлэгшэд эхнэ класста эрэжэ заахдаа алишы талаараа бэлдэлэ һайнтай байна.— гэжэ хургуулиин хуралсалай талаар директорэй орлогшэ Елизавета Базаржаповна Очирова мэдүүлэ һэн. Хургуули-сад гурбадахи жэлээ хүдэлгэгдэжэ байгаашы һаа, хүмүүжэлэй хуралсалай талаар яһаа дээгүүр сэгнэлтэ абана.

Тиихэдэ тус хургуули соо хүгжэм, дуунай, хатарай кружогууд яһала урагшатай ажаллана. хурагшадын хүмүүжүүлдэг, мэргэжэл ехэтэй хүгжэмшэдэй нэрэнүүдые дурдабаа, баянист В. О. Бухаев, Б. С. Банаева, Б. Б. Чойнжуров, Ц. Д. Бадмаев гэгшэдтэ баяры хургэмөөр. Тэндээ өөһэдэйн театртэй болонхой. Үе-үе болоод лэ, тоосоотой концертнүүды үнгэргэдэг, нотагайхидаа баясууддаг юм.

Эндэ илангаяа буряад угсаатанай ёһо заншаа нэргээгдэжэ байһаниинь ехэ һайн гэжэ ханахаар. Эхнэ классуудһаа эхилээд "Буряад хүнэй гэрэй гуламт" гэжэ тусгаар хэшээлнүүд үнгэргэгдэдэг. Иигэжэ эхэ эсгэнэрэймнай хургааа заабаринууд, абари заншалууд шудалагдана.

—Гэрэй гуламта сахиха байһан эхэнэрнүүдэй үүртэ залуу айлай түрүүшын алхамууд тухай асууданууд үргэнөөр табигдана. Юу гэхэдэ, дунда хургуули дүүргэһэн басагад гэр соохи бүхы юумэнүүды хэжэ шадаха аргатай болоно бишуу. Гэрэй залуу эхэнэрнүүдтэ энэнь тон хэрэгтэй. Тиихэдэ хүбүүдгэрэй эзэн хүнэй ажал хэрэг эрхилжэ шадаха ёһотой. Иигэжэ залуушуудһаа наһанайнь ута харгыда бэлдээгүйдэмнай аргагүй, гэжэ багша Евгения Михайловна Раднаева хөөрэнэ.

Колхозой холо захын фермэ, гүүртэ, отарануудта байдаг малшадай, хонишодой 86 үхибүүд интернада байрлана. Мүнөө юумэн бүхэнэй үнэтэй болоходо интернада үхибүүдые байлаха гэшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Тиибэшэ хүн бүхэнтэ үгөөрөө тааража ойлголсодо үнинэй багша, Россин гэгээрэлэй отличник, Буряад республикын габьяата соёлой хүдэлмэрилэгшэн Бубей Ухинович Раднаев тус интернады дээрэ үргэн хүтэлбэрилһөөр. Энэ хүн малшадай үхибүүдые садхалы ябуулхын, хургахын түлөө нилээд оролдолго гаргажа хүдэлнэ.

Тус хургуулиин таһалгануудай ханаар түрэл нотагай байгаагийн гоё үзэгдэлнүүдэй зурагууд хургуулиин эрхимээр дүүргэһэн хурагшадтай, Барханай түрүүшүүлэй фото-зурагууд, портралууд үргэнөөр үлгөөтэй харагдана. Мүн эндэхи зоной урданай болон мүнөөнэй ажабайдал дэлгэрэнгүйгээр бэшэгдэнхэй. Энэнь хурагшадын хүмүүжүүлгэдэ үшөө нэгэ нэмэлтэ хуралсал боложо үгэнэ. Иигээд ойрын сагта тус хургуули өөрын түдэ гэршэлһэн музейтэй болохонь лабтай.

В. БАТОРОВ.

Түрэл нютагай түүхэнэ

САРТУУЛ ЗОНОЙ ЗАРИМ ЁНО ЗАНШАЛ ТУХАЙ

I

Эрт урдын монгол угсаата хаанахышье буряад зоной хэлэн, соёл, ёно заншалнууд хоорондоо адирхуу, бэе бөөнээ тиймэ ехэ илгаагүй ааб даа.

Тийгэбэшье, илангаяа сонгоолнууд, сартуулнууд мүнөө болотор тус бүридөө өөхд өөхэдэньгөө анха түрэн онсо янзын хэлээ өрхөөгүй, мүн зарим ёно заншлаа, гуримаа алдаагүй, сахижа ябаа гэшэ. Харин мүнөөнэй залуу үетэн, үхиүүд энээниень уг залгалжуулагч, саашан хэр зүбөө үргэжэ, өөдөн татажа абаха юм ааб гэжэл ханаата болохоор.

Эгээл энээн дээрэнээ элинсэг худинсагайнгаа түрэлтэй хайхан зан заншал, үхэр ёноной хүндэмүүшэ гурим тухай наһатай, олон юмэ мэдэхэ хүнүүдэй энээниё ходо хануулжа, хөөржэ байдаг хаань, усаатанаймнай нэрэ хүндэ үшөө дээшээ үргэгдэхэ, олоной сэдхэл баясуулха ху юм тиймэнээ би эндэ сартуул зоной зарим тэдэ ёно заншалнууд тухай өөрынгөө мэдэхэ тэдгэсээ, аба эжыһээ дуулаһанаа бэшэбэб.

Ямаршье нютагай буряадууд уулзахадаа, "сайн байна" гэжэ бэе бэе мэндэшлээд, мүнөөнэйхээр баруун гарнуудаараа барилсадаг заншалтай гэшэ ааб даа. "Сайн" гэхэн үгэмнай монгол-сартуул хэлээр хэлэгдэнэ болоно.

Тийхэдээ сартуул зоной ёноор урдань амар мэндээ хэлэхэ гэшэ хэдэн илгаатай байһан. Жэшээнь, наһаараа дүү хүнүүд аха, эгэшэ зонийе түрүүлэн мэндэшлэдэг, харгы замда юрэ уулзахадаа, дүү зонийн малгайгаа абажа, аханартаа дохин, "амар сайн" гэдэг, харин эхэнэр талань юрэл "сайн байнуу" гээд үнгэрдэг бэлэй. Аха зон дүү наһанай хүнүүдэй гэртэ ороходоо, "сайн байна" гэжэ мэндээ хэлээд, хаана хуутгы гэхынь хүлээн татажа, зогсон байдаг заншалтай нэн. Дүү зон аха хүнүүдэй гэртэн ороходоо, малгайгаа абажа, эрэ хүн наа, бурхандань түрүүн мургөөд гү, али мийншье алис абаад, хүүдэнэнь "мэндэ амар", "мэндэ сүрэг" гэжэ хайгнаа хэлээд. Харин бүри хүндэтэй айла, наһатай хүнүүдэй жэлэй эхиндэ, Сагаан харын гараад байхада, түрүүшыхөө сагаалжа оробол, заагагүй хадагтайгаар гэртэй эзэн үбгэжөөлые золгодог туримтай нэн. Эхэнэр тала тиймэ айла оробол, баһа хадагтайгаар үбгэн хүнийе золгодог байгаа.

Гэртэй эзэн үбгэжөөл эхэнэрэй толгойдо гараа хүргэн адисладаг. Итгэжэ тэрэ эхэнэр мургэһэн үбгэнэйгөө нэрые нэрлэхээ сээрлэхэ, жэл бүхэндэ сагаалхадаа, энээнээл дабтадаг ёһотой бэлэй. Энэнь галда мургэлгэ гэжэ нэрлэгдэдэг байһан.

Хүндэшье шэрээдэ, мүн

юрэшье зэргэлжэ хуухадаа, "хүн ахатай, дэгэл захатай" гэдэгтэл, аха наһанай зонийн дээгүүр хуудаг хааб даа. Хүндэшье, юрыншье ямар нэгэ табаттай эдэе эдихын урда нэгэ гү, али хоёр гарайнгаа алыга дээшэнэ харуулжа, табат доогуур шургуулан ёһолһонойнгоо хүүдэ ама хүрэдэг заншалтай юм. Архяр хүндэлөө наа, духаряагаа табатай түрүүндэ табича, хадагай орондо мүнгэ хабшажа баридог. Бурханай шажантай зон архийн дээжэ зурмаста тэнгэридэ зорюулжа, өөдөн сэдээг, харин харын мургэлтэй наа, архийн дуһалнуудые уруунь харуулан дуһаадаг байгаа.

Сартуул зоной баруун, зүүн зүгэйхидэй заншал хоорондоо ондо ондоошог. Зүүтээрхи зон архийн духаряа барихадаа, үрээл үгэ хэлэдэггүй, юрэл "зээ, мэндэ" гээд лэ барижархидог. Мүн мяхан табатые мужалжа табиха гэшые баһал балай баримталдаггүй.

Үнэндөө, сартуулнууд ехэнхидэе хониной мяхаар хүнийе хүндэлхэдөө, тэрэнэ үе үеэр мужалжа табиха гуримые урдань заагагүй сахидаг байһан. Хониной мяхан 15 мужаар хубаагадаг юм. Төөлэй, ууса, үбсүүн, 2 дала, 2 адхаал, 2 харти, 2 шагайта, чусын 2 сэмгэн, 2 хүүжэ гээд байха. Төөлэйе долоо дахин хүндэдэг, тэрэниё табихадаа, хүндэлүүлээшэ хүнэй баруун гар тээнэ шагайтын сэмгэ табилсадаг. Тэрэ хүн түрүүн төөлйдэ ахаа бэшэ, харин шагайтын сэмгэ мяха абаад, төөлэйн нүгөө тэе табиха ёһотой юм. Энэнь хониео барихадаа, хойто хүлөөн шүүржэ абабаб гэхэн удхатай. Тийгээд төөлэйгөө абажа, хүндэгдэдэг газарнууднаань долоон хэршэмэг абажа, галда үргүүлээд, эзэндэ бусаажа үгэхэдэнь, абааша хүн тэрэнэйгээ залаае сабшажа, уураг тархийн нясагайда сайн халбага гү, али хабирга хадхаад, бусаажа үгэхэ ушартай. Айлшад сооһоо 3 хүн тэрэнһэнь амталаад, дахин эзэндэнь бусааха болоно.

Бусад мужа мяхан 2-2 газар хүндэгдэдэг. Малдаа ябахандаа, яһан хайшаа байдаг бэ, тэрэ янзаарнь айлшан тээшэ харуулжа табиха зэргэтэй.

Тэршэлэн сартуул зон адуун төөлэй табидог ёһотой байһан. Энэнь хонин төөлйдэ адли бэшэ, арьбанта хабһаар хазаарлагдһан, амалагдһан байха болоно. Төөлэйе хүндэжышгөө урда адуунай помгон, дошхон абари зантайнь танилсаха. Ургадахада, шэхэдхэдэ, хазаарлаха, нагалдаргалхада гэхэ мэтэ. Табихадаа эзэнинь төөлэйн духа хүүжээр соолоод, уураг тархийн орондо хиймэ мяха хэршэжэ хээд, амталаад табиха ёһотой нэн.

Хүндэлүүлээшэ урга мулталанай хүүлдэ духаһаань тэрэ амтата мяха абажа эдихэ, шадаал наа, мяхынь бултынь абаад, төөлэйгөө шэхэдээшэ хүндөө бусааха гэдэг.

Энээнһээ гадна, адуунай, үхэрэй хээр мяха баһал зүбөөр мужалдаг, табидог гурим бии. Тэрэн хоёр талаһаа хүндэгдэдэг юм. Хүндэлүүлэгшэ хүн тээшэ хээрэйнгээ толгойе шэглүүлжэ табиха болоно. Бэшэ мяхан эдээн юрын лэ хүндэ болгодожо табигддаг, тэдэндэ тиймэ тусхай ёһо гурим гэжэ байгаагүй. Жэшээлхэдэ, бууза, хуушуур, хиймэ (гэдэхэтэй мяха, өөхөн), эльгэн, зүрхэн гэхэ мэтэ. Үндэр хабһа табяа наа, толгой талынь хүндэлүүлээшэ хүн тээшэ харуулжа гэдэг. Богони хабһан, амаргал, хүзүүн, үргэ, хэлэн гэхэ мэтэ нэрын мяханда, хүндын табатга ородог байһан.

Урданһаа хойшо ямар нэгэ ушараар - түрэ найр гү, али нэгэн нэрэтэ айлшадые угтахандаа, манай эндэхи сартуул угай зон эдэ бүтэдые хүтэлбэрилжэ тусхайта хүнийе томилдог гуримтай нэн. Бүри урданһаа айлшаниёе угтаха, найр эмхидхэхэ тусгаар газар шэлэгдэжэ, хайша хайшаа харууһатай, ямар нэгэ нэрэтэ хадын энгэртэ бага зэргын шэрээ занжа, олон зүйлэй амтатай, шэмэтэй эдэе табича, угтамжа хэдэг байгаа.

Айлшадаа моридһоонь буулгажа, амар амгаланниёнь мэдэжэ, баяр баясхалангай оршон байдада сагаан эдээнэй дээжэ - һу амсуулжа, амтатай, шэмэтэй эдээнһээ хүртөөдэг хааб даа. Айлшадай хүржэ ерэнэн газартань олоороо угтажа байһан зон найр наадаа захиалдаг бэлэй.

Нэгэтэ, олохон жэл болоо даа, Буряад ороноймнай мэдээжэ уран зохёолшод, композиторнууд манай Алцаг нютагта айлшалжа ерэнэн юм. Айлшадые угтаха эмхидхэлэй бүхы хүдэлмэри намда даалгагдаа нэн. Африкан Бальбууров, Цырен-Дулма Дондокова, Сергей Манжитеев болон бусад намда баяр баясхалан хүргөө, ёһо заншалаа мэдэхэ бэрхэ багша гэхэн сэгнэлгэдэ хүртөөгөө бэлэй даа.

Ёһотойл нютагай буряад ёһо заншал эндэ үнинэй хадагалаатай байгаа юм байна. Угтахандаа, үдэшэхэдөөшье, энэ газартаа Тэмээн-Уулын энгэртэ хүн эдээгээр хүндэлбэт. Энэтнай хуушанай сартуул угсаатанай хадагалжа, мүнөө хүртээр байһан ёһо заншал болоно гэжэ ойлгонобди, - гэжэ Ц-Д Дондокова тийхэдэ хэлээ бэлэй.

Ц. САБСАЕВ,
дайнай болон ажалай ветеран.

(Үргэлжэлэлынэ шожом гараха).

Февраль нагада Улаан-Үдэ хотымнай Ж. Тумуновой нэрэмжэтэ библиотекын дэргэдэхи сэхээтэнэй клубай байгуулагдаһаар хоёр жэл гүйсэбэ. Клубай ээлжээтэ уулзалга энэ ойдо зорюулагдаа юм.

Үнгэрхэн хоёр жэлэй туршада хотын библиотекын тиймэ ехэ бэшэшье наа, аятайхан танхим соо олохон уулзалга, выставкэнүүд, уран зохёолой салон, танилсалганууд боложо, эрхимэй эрхим сэхээтэн, поэдүүд, уран зохёолшод, зурашад, артистнууд, эрдэмтэд, хүтжэмшэд суглардаг байгаа.

Һүүлшын уулзалгын үедэ клубай түрүүлэгшэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Эрдэни Уланов хоёр жэл соо клубай хэлэн ажалай дүнгүүдые согсолжо, сэхээтэнэй клубай гэшүүдэй үнэмшээлтэнүүдые барюулаа. Энэ удаа хүтжэмшэд ирагуу хайхан аялгануудые хангиурадажа, сугларалшадые баясуулаа. Ерээдүйдэ клуб табан, арбан, бүри дээшэшье жэлэйнгээ ойнуудые тэмдэглэхэ хүсэлтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Правленин гэшүүд - философийн эрдэмэй кандидат Евгений Голубев, хотын библиотекын директор Таисия Матеева, клубай түрүүлэгшэ Эрдэни Уланов.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

ТҮМЭР ЗАМАЙХИДАЙ ТҮНХАЛАМЖААР

Гурбан жэлэй саада тээ Гүнэйн колхоз совхоз боложо хубилгаһаа, Забайкалшн түмэр замай мэдээдэ ороо нэн. Энэ захиргаанда ороходоо, ажал хэрэгүүдэйнгээ ба арад зонойнгоо байдалайнгаа талаар нилээд баришатаа гэжэ тэмдэглэмээр. Баян эзэнэй дали доро байхадаа, тоёо түлшөөр, мүнгэ алтаар болон эд хэрэгсэлээр ажахы ехэ тэхэмжэтэй байдаг болонхой.

Гална хургуули, больница болон бусад хангалтын зургаанууд түмэр замайхидай тэхэмжын гуримаа оронхой. Жэшээнь, эндэхи дунда хургуулин жэшэ дээрэ энээниёе хаража болоно. Совхозынь 50 миллион түхэриг мүнгэ үгэжэ, интернадай байшангыс эхин классуудай эзлэхэ байра болгобо.

Мүнөө энэ нютагай 400 гаран үхибүүд нэгэ халаанда номоо үзэхэ аргатай болоод байнхай. Харгын захиргаан 30 миллион түхэриг гаргашалжа, мөбөл,

бусад хэрэгсэл түхээрлэгнүүдые абажа, классуудые түбхшүүлээ.

Мүн лэ энэ зургаанай туһаламжаар хореографическа ба компьютерай таһагууд түхээрлэгдэжэ, үхибүүд хатар нааданай болон информатикын нюусануудые шууджа эжилэнхэй. Вагшанар болон бусад хүдэлмэрилэгшэд саг соогоо сайн хүлээ абана, түмэр замайхидата тогтоһон бэшэшье хүнгэлэлтэнүүдэ хүртэнхэй. Үшөө хажуугаарнь гэр байрануудынь, зайн гал болон түлшэ түлээнинь түлбэриггүй.

Иймэ болохоорнь, хургуулин коллектив хуралсалай-хүмүүжүүлгын ажал хайжаруулхын тула шармайга. Вагшанар В. Аюрова, Ц. Дылгырова, Г. Цырендашиева гэгшэд урматой, амжалтатай хүдэлмэрилэнэ.

Гүнэйн хургуулинкида түмэр замайхидай дали доро ядамаргүй ажаһууна, ажаллана.

МУСУЛЬМАНУДАЙ НАЙНДЭР

Мусульмануудай "Рамадан" гэдэг найндэр манай нютагаар найрладаг болобо. Эндэ һая Табтаанай хуурида Валиевтанай ехэ бүлэ энэ найндэрые эжилбэ ха.

Аяар холын Таджикистанда дайн дажар хүжэрөөд, арад зоной байдалай хүндэ, хүлгөөтэй болоходонь, Валиевтанай эхэ-Гульфира урзанда Сабир хүбүүнэдээ өрээ нэн. Тэрэнэ Табтаанайда гэр бүлэтэй боложо түбхинэнхэй, наймаахи жэлээ ажаһууна. Гурбан үхибүүтэй болонхой. Эжынь түрэнэн тоонто нютагһаа таһаржа, бусад хүбүүдэ ба дүтынгөө түрэлхидые дахуулаад, эндэ өрэнхэй.

Орой хамта 14 хүнөө бүридэһэн эдэ зон түрүүшээр фермер боложо, огород хээд, гэрнүүдые бариха туршаад, ехэ бираагүй янзатай.

Мүнөө колхозой байдалай нийтэ дээрэ доройтоод байхада, эндэшье баһал бэлэн юмэн үгы хаш. Салин хүлэн түлэгдэхгүй,

ажал олдохогүй гэхэ мэтэ шархал шалтагаан олон болонхой.

Гэр бараан хуурин соо олдохогүй, бүхыгөөрөө нэгэ байрада байха гэшэнь баһал хэсүү. Угайдахада Россин гүрэнэй эрхэтэн болохо гэжэ хэрэг бариһанинь, тэрэнэ бүтэшгүй.

- Арга шадалаараал арай шамай амидаржа байнабди, хаа хаанагүй нимэ залатай, зайдан болошоод байхада, яаха хээхээ ойлгоногүйбди, - гэжэ гэрэй эзэн голхоронги. Гансал намганинь наймаада хүдэлмэрилжэ, бага зэргэ мүнгэ олоно янзатай. Зүгөөр Сабир сагай хайжарха, захарха байһанда этигэнхэй.

Эндэ һая округой радиотелевиденин сурбалжалагша Хандажаб Будаеватай хөөрлэхэдэ, яһала дорюун, өөрынгөө бүлэнэрэй зүгһөө нютагайхидаа болохоёо байгаа Сагаалганаар амаршалаад, эб найрамдал, энэ номгон байдал үрөөн нэн.

Ц. ГОНГОРОВ

ҮЛЗЫ ХОТОГ ОРШОХО БОЛТОГОЙ!

Мүнөө сагта бурхан шажамнай дэлгэржэ, хүнүүд хүүшэн залуугүй, шэхэтэй амитан харана аа гү, шодэтэй амитан харана аа гү гэжэ айлтагүй, дасан дугангаар, лама хубарагуудаар харгылдаг болонхой гэшээ аабдаа. Урдань, зүблэлтэ засагай үедэ хүн бурханда хүзэгтэйшье наа, ханахан ханалаа, бодоһон бодолоо сэхэ руунь хэлэхээ түбэгшөөдөг байгаа ха юм. Мүнөө сагай оройһоо хараад үзэхэдэ, тэрэ үедэ ехэнхи зон хүзэгтэй, сэдхэлэйнгэ оёорто энэ мэдэрэлэй сохониине сахижа, холо хадагаланхай ябахыень багсаамжалхаар.

Энэ жэлэй февраль харын 8-да Дашаниматай (үлзы хотогтой) үдэр Яруунын аймагта Эгэтын-Адагай дунда хургуулида гарахаяа байгаа Сагаан харые угтуулан, монгол ламбагай уншалга хэбэ. Монгол гүрэнһөө морилһон ламбагайн өөрын нэрэ Баасан-Сүрэн. Теэд Эгэтын-Адаг болон хүршэ нютагайхидта монгол ламбагай гэжэ адаршанхай.

Үнгэржэ байһан жэлэйнгээ хилэнсэгнүгэл, муугаа арилгажа,

Хулгана жэлээ арюун сөбэрээр, "хиомһанайшье харын зэргэ нүгэлгүйгөөр" угтаха гэхэн зорилготойгоор "Гурбан гүрэм", "Зуу найман зулын" даллага абалгын уншалга үнгэргэгдөө.

Лама бурхан гэхэдэ, "үү татай!" гэлсэхэ гү, али бурханда бү шүтэгты, бурхан гэжэ үгы юм гэлдэжэ, үни бэшэ хада хурагшадые заажа байһан лэ хургуули. Харин мүнөө дүрбэн ханынь тэгэндэ багшанар, хурагшад хамтадаа бүхы нютагаархидай суглараад байхадань, зариманайнь зосоо үнгэрһэн сагай сууран дуудахадал гэжэ, жэгтэй һонин шэнги болоһон байха.

Энэ дэмбэрэлтэ хэмжээ ябуулгада ганса хургуулинхид бэшэ, харин 5 наһатай үхибүүнхээ 93-тай хүгшэд, үбгэд хүрэтэр зон хабаадалсажа болохо гэжэ ламбагай айлахаан юм. Тиймэлхэ буян хэшэг хэхээ ерэнэн хурагшад, багшанар болон илангаяа нютагай үбгэд, хүгшэд эндэ олоороо байгаа.

Хургуулиа дүүргэжэ, уга үргэн замда гарахаяа байһан 11-дэхи классай хурагшадта

ламбагай анхаралаа ехээр хандуулан юм. Эб хамта сугларһан нютагаархид хүн сэржэмээ дүрбэн зүг, найман хизаар тэгшэн үргэжэ, һайн һайхание хүсэн, мүнхэтэгари, орон нютагаа тон ехээр баясуулаа.

Монгол ламбагай Эгэтын-Адагай дунда хургуулин ахалагша классуудай хурагшадые Буддын номлолой эхи үндэһэндэ хургадаг. Ламбагайн иимэ дурадхал оруулахда, хургуулин директор Ж.Д. Базарова, завуч Л. Д. Жалсанова буряад хэлэ, литературын багша Ц.Х. Ж. Жамьянова болон бусад багшанар дуратайгаар дэмжэһэн юм.

Саашанхидаа хургуулида "Буддын сурталай эхи үндэһэнүүд" гэхэн предметэй тусхай кабинет нээгдэхээр хараалагдана. Энэ хэрэгтэ Яруунын аймагай захиргаан туһа хүргэхээр бэлэн байһанаа мэдүүлээ.

"Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө" гэхэн арадаймнай аман үгэ аргагүй ехэ удха шанартай. Теэд хүн амиды ябаа сагтаа ажабайдалнай амгалан тэнюун байг лэ гэжэ хэзээдэшье сэдхэжэ ябадаг гэшэл.

В. ДАШНИМАЕВ, БГУ-гай IV курсын оюутан.

Галина АЮШЕЕВА

ТҮРЭНЭН НЮТАГ

Түнхэн найхан нютагаа
Тойрон байжа харанаб.
Таабай, теэбиш газарһаа
Түрэл юумэн үгыл гэхэб.
Үнгэр хага уулануудай
Үзэсхэлэн зүрхым татана.

Үхибүүн ябаһан талаһаам
Үлүү юумэн үгыл гэхэб.
Эрхүү үргэн голой
Эрнедэ нааган үндэгооб.
Эжы, абым нютаһаа
Эжэл юумэн үгыл гэхэб.

НАРА

Хуһата хадын саанаһаа
Хушуугаа бултайлган
Харанхы һүниин
Хонишон шэнги

нажаһан мододой
оройгоор
нэбшээ халхинтай
зугаалнаш.
һэрингүй унтаһан
үхибүүдтэ
һаруулхан зүүдэ
тараанаш.

ХАБАР

Хабарай саг нарамай
Хүлээгдэһэн гулаан
Байгаль һэрижэ,
Булта һэргэжэ,
Сээжээе гүүрэн
Сэнгүүхэн халхинтай

Наруули игаажа,
наһанһаа халааг,
Наранай туяага
"Дангина хуһаг найхан
Дуулахал гуран
Байгаали энхэрэн
тэгэниие хаража,
Баяртай нюдөөрөө
миһэрнэл гaa.

ШАРМАГАЙ АРШААНДА

Һүни. Абяагүй. Аалш
Уһанай шуулан дуулдана.
Тэбэрш намаяа хэбтэнэ.
Жаргалай таабай
Жаахан ашань нажан,
Хажуудань шагнан,
Зунай бүгшэм һүниин һара
Амиа гаран хэбтэнэб,
Таабайн үлгэр шагнанаб.

Дууһатарынь уншанагүйб,
Таабари таалга алданагүйб.
Урданай сэсэн һонин
Үбгэд, хүгшэдэй хэлэжэ
Үхибүүн ухаандаа хагуун
Тэрэ гэхээр олон жэл
Таабай, теэбишээр үгыл гaa,
Тэрэ зунаа мүнөөшье
Тэрээхэн жаргалаа

ТАБАТАЙХАН ДАГБААДАЙ

Хүрээгэй саагуур хэн
Тонгойн, тонгойн ябанаб?
Миисгэй шэнги нэмээхэн
Гэтэһэндэл алхалнаб?
Гартаа шулуу баринхай,
Нюдөө ехээр харанхай,
Уралын таһа хабшаатай
Хүрээ дээрэн—шубуухай
Дуулан, наадан,
хүхюутэй.

Хүрээ доро—шулуутай
Үнөөхи манай хүбүүхэй.
Гэнтэ борбилоонь шурд
Наада хараһандал,
Бэрхэ харуулшамнай
Шабарта халтираад
унашалай.

ХАРЮУ ОЛОНОГУЙБ...

"Дайн" гэхэн үгэ манай үетэнэй ухаанда үнгэрһэн түүхын гү, али юрэл хааныхиб даа, холын гүрэнүүдэй ажабайдалай үзэгдэл гэжэ ханагдадаг хэн. Афганистанда боложо байһан дайн миин лэ саг зуурын үзэгдэл бэшэ, харин гүрэн түрэдэмнай, бүхы дэлхэйн арадуудта айхабтар ехэ нүлөөтэй үйлэ хэрэг гэжэ мэдэрэгдэжэ эхилэгдээ бэлэй. Ехэнхи зондо энэ тайлбари хүрөөд үлэдэг хэн. Гансал тэрэ үзэгдөө танигдаагүй Афганистанда хүбүүдээ алдаһан эжынэрэй уй гашуудалые хараһан гэшэбди.

"Хайран ганса хүбүүем абаашажа алаба!"—гэжэ эжынгээ уйлажа һуухада, хэд, ямар хүнүүд ахайемнай тишэнь абаашаба гэшэб гэжэ ханагша бэлэйб. Теэд һүүлдэ, томо болоод, энэ асуудалдаа харюу олоогүйб. Эндэ ямар харюу байхаб даа... Хэд гэжэ хэлэхэбши? Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда бүхы арад зониймнай ажамидаралай, эрхэ сүлөөгэй хуби заяан шийдхэгдэжэ байгаа. Харин 20 наһаяа хүсөөдүй минии аха юнэйшье түлөө алуулһанаа мэдээгүй. Алдуунуудһаа ухаа ородог гэхэн арадай мэргэн үгэ бии. Афганистанай дайн дажарые айхабтар ехэ алдуута үйлэ хэрэг болоо гэжэ тобшологдоо хэн. Теэд баһа... Зүрхэ сэдхэл халгануулһан сайр хуурсагууд...

Юундэ? Юунэй түлөө? Баһал харюугүй асуудалнууд. Али Конституционно, хуулита эрхэ байдал тогтоохын түлөө гү?

Чечен Республика ошожо ерэнэн хүбүүдтэй хөөрэлдэхэдэ, "бидэ, юрын сэрэгшэд, захиралтаар лэ ябаа бээбди даа" гэжэ хэлэдэг. "Чеченгүүд маанадтал адли хүнүүд ааб даа, харин маанадһаа дулдыхагүй шалтагаанууд бидэниие тулалдаанай хоёр талада табья ха юм,"—гэжэ нэгэ хүбүүн хэлээ хэн. "Тэдэнэй дунда барилдааша хүбүүд дайралдадаг хэн. Олонхинь манай буряад спортсменүүдые мэдэхэ, сугтаа мүрысөөнүүдтэ хабаадаһаншье байгаа. Борис Будаевые хурадаг, һонирходог хэн. Иимэ хөөрэлдөөн соогоо ямар эрхэ байдалда байһанаа мартажархидаг шахуу нэмди. Харин сагай болоходо, баһал бэе бээтээе дайралдаха үйлэтэй байхаш. Яахабши теэд..."

Харин үшөө тэндэ өөрын дураар ошоһоншье хүнүүд олон. Ямар нэдэлгээр тэдэнэр дайнай газарта ошоо гэшэб? Нэгэ хүбүүнэй хэлһэнээр, Чечняда хүлһэншэноер (наёмник) ошобол, жэл соошье олохогүй мүнгээе һара соо "хээд" ерэхш. Нэгэ ошоод, гэр байртай болооб, хоёрдохиео—машинатай. Теэд яахабши... Хүн бүхэн ажамидархын тула өөр өөрын арга бэдэрнэ ха юм даа.

Үхибүүдые һара соо хургаад, хоолойгоо тэжээхэ мүнгээшье абахагүйш, харин энэ хугасаада Чечня руу ябажа ерэхэл, ажабайдалаа "найжаруулха" аргатайш. Юундэб гэхэдэ, хүниие алаха һайн түлбэритэй хүдэлмэри болоо бшуу. Үни хэлсэһэн, угтан баясаһан шэнэдхэн хубилгалгын туйлалта энэл гэшэ гү?

Арад зон өөртөө адли засагтай байдаг гэжэ хэлсэдэг. Хэды болотор гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд, эрхэдээ найдаһан үхибүүдтэл, тархи дээгүүрнай дураараа аашалха болоноб?! Үлүү ехээр эрхэлүүлжэрхинэн эдэ "үхибүүдээ" зүбөөр хүмүүжүүлхэ сагнай ерээ бэшэ гү?

Г-Х. ГУНЖИЦОВА.

Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшэгэй таһагай 4-дэхи курсын оюутад жэлэй удаадахи практикада гараба. Мүнөө жэлэй нэгэ харын практика ород хэлэ ба литература зааха методикоор үнгэргэгдэхэ юм. Олонхи оюутад нютаг нютагтаа таража, түрэл хургуулидаа дүй дүриэлтэй багшанарайнгаа хүтэлбэри доро хүдэлтэ.

ТҮРҮҮШЫН ХЭШЭЭЛНҮҮД

Буряад хэлээ һайнаар нудалха хүсэлэрмэлээлтэй Ойхоной аймагай Алагуй нютагай Вика Мотошкина 4 жэлэй туршада һайнаар хуража, мүнөө үедэ нютагтаа практикага гарана. Гадна Оһын аймагай Үлээ нютагай Марша Тулосопова мүн лэ нютагаа бусаа. Зарим оюутад Эрхүү хотын дунда хургуулинуудта түрүүшынгээ хэлсэлнүүдые үнгэргэнэ.

Мүнөө Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй 4 курсын оюутад багша мэргэжлээр түрүүшынгээ практикада гараба.

Г.ДАРМАЕВА.

ГУНАША

(ДОМОГ)

Долоод Шарайд омогой нэгэ хэдэн айлууд Заха горхон, Дунда горхон гэжэ газарнуудаар нютаглажа, нааха үнээтэй, унаха унаатай, малаа хараад, мангираа татаад, энхэ амгалан хуужа байба. Хүйтэн үбэл, халхитай хабар хубарилдаһаар үнгэрбэ. Ногооной тархи бултайжа, зунай эхин үзэгдэжэ байба.

Иимэ нэгэ сагта эбэртэ малдань милаан үбшэн буужа, малынь барагсаан үхэшэбэ. Хүн зон эгээ хоологүй, хоондожо эхилбэ. Энэ үедэ һүбэлгэн ухаатай нэгэ залуу хүбүүн баянай гунан буха хулуужа асараад, үүсэлжэ, зоноороо эгижэ хууба ха. Баянай бухаяа нэхэжэ ерэһые мэдэһэн хүбүүн бухын тархиин арһа эбэртэйн үбшэжэ абаад, эбэрьень, жабжаарынь уруунь харуулжа бултайлгаад, тархидаа үмдэжэрхөөд, мяха эгижэ хууба. Баян хүн үүдээр бултайжа хараад, хэмгүй ехээр айжа, абяашье гарангүй, бусаашаба. Тэрэ гэхэнхээ хойшо хүбүүн нэрээрээ нэрлүүлхээ болижо, Гунаша гэжэ нэршэбэ.

ХАЛУУН ХЯТА

Урга сагта харуу һамгатай ноён байһан юм гэлсэхэ. Нэгэтэ ноёной һамган тогоогоор гүүрэн мяха шанаад, тэрэнээ гаргажа байба. Үхэгэй ургуур эрьелдэжэ байһан зараса хүбүүн нэгэ хэршлээ халуун хята абаад, үбэртэлжэрхибэ.

Халуун хятада шатажа байһан зарасаяа хойморто хууһан ноён ойлгожо, тэрээндэ хандаба:

—Харуу хатан, халуун хята, хаража ерэл гaa, тэнгэрийн шарай!

Зарсань һарг байса гүйжэ гараад, халуун хятаа эгижэрхөөд, һөөргөө ороходоо, ишгэжэ харюусаба:

—Сэсэн ноён, сэлмэг тэнгэри.

1932 ондо түрэнэн, мүнөө Урга—Ага нютагта ажаһуудаг Хангама Базароваһаа Эрхүүгэй Гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшэгэй таһагай оюутан Ж. МАЮРОВА бэшэжэ абаба.

**СОЁЛОЙ
НОНИН**

Фигарын, П. И. Чайковскийн оперонуудта Онегинэй, Елецкийн, Робертын партиуудые уянгата найханаар гүйсэдхэхөө гадна, үндэһэн буряад оперо болон опереттэнүүдтэ, тусхайлбал, М. Фроловой "Энхэ-Булад баатарта" хаанай хоёрдохи хүбүүн Эрхэ-Мэргэнэй, Д. Люшесевэй "Анда нүхэдтэ" Буянтын, Б. Ямполовай "Будамшуу" гэжэ опереттэдэ Будамшуугай образуудые тодо хурсаар, үнэншэмэ зүбөөр гаргажа шададаг юм гээд тэмдэглэлтэй. Эдэ оперонуудай гол партинуудта наадахадаа, Владимир Яковлевич бүхы бэлиг талаангаа, дүй дүршлөө гүйсэд элсүүдэг, зүрхэ сэдхэлэйнгээ ульһые сүм гаргажа шададаг байна.

Энээнине гэршэлхэн юумэдэл, Дж. Вердиин "Травиатаһаа" Жермоной ариие В. Буруев онсо өөрын маягтайгаар дуулажа, шагнагшадта найшаагдаба.

Буряад Республикын габыята артист Вячеслав Васильев Светлана Эрдыеева хоёр Ф. Шопенэй "Долоодохи вальсые" уян нугархайгаар хатаржа, юбилярые амаршалаа.

Удаань Буряад Республикын

концертнэ репертуарай дээжэн болоно бшуу. "Манай Володя 60 жэлэй урда тээ түрэл Бархан нютагтаа дуулажал ябахая түрөө юм" гэжэ энэ үдэһые хүтэлэгшэ хэлээ хэн.

Училищи гү, али консерватори дүүргээ, ерэнэн залуу артистнуудта тэрэ хурган хүмүүжүүлэгшэнь, багшань болодог, тэдэнэртэ саг үргэлжэ анхаралаа хандуулжа байдаг юм.

БАЯРАЙ ҮДЭШЫН хоёрдохи хубида засагай зургаануудай, зохёохы ажалтанай холбоонуудай, театрнуудай хүтэлбэрилэгшэд, фирмэнүүдэй, акционернэ бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд, нютагаархидын, үетэн нүхэдын юбилярые гүн сэдхэлхээ халуунаар амаршалан баглаа сэсэгүүдые, бэлэг-сэлэгүүдые барюулан, үрэлнүүдые табиһан байна.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэрэгүүдые эрхилэгшэ Р.Б. Гармаев түрүүлэн халуунаар амаршалаад, республикын Президентын Зарлигаар Владимир Яковлевич Буруевые шагнаһан Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамота барюулба.

Удаань Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй вице-президент Б.Д. Баяртуев арадай артистын хүндэлээд гүн сэдхэлэй үгэ хэлээд, Буряад ороноо суурхуулжа ябаһан хүбүүндээ хүрин торгон тэрлиг үмэдхүүлээ.

Саашадаа республикын соёлой министрэй орлогшо А.М. Майорова,

"ДУУЛАЖАЛ ЯБАХАЯА ТҮРӨӨ ЮМ"

В.Я.БУРУЕВАЙ ОЙН БАЯРАЙ ҮДЭШЭНӨӨ

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН арадай артист, Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат Владимир Яковлевич Буруевай түрөөһөр 60 наһанай, зохёохы ажалын 40 жэлэй ойдо зориулагдаһан баярай үдэшэ үнгэрэгшэ гарагай зургаанда Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ болобо.

Энэ үдэһые хүтэлхэн Россин габыята артист Клавдия Шулунова сугларгшадые Сагаалганай найндэроор халуунаар амаршалаад, Владимир Яковлевичай оюун бэлигтэй артист, эгээлэй юрын хүн байһан тухай хоорэбэ:

— Владимир Буруев хадаа мүнгэн шэнгээр шэнжинэнэн уянгата найхан баритон хоолойтой дуушан юм. Улаан-Үдын П. И. Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищи дүүргэжэ, дуунай ехэ хургуули гараһан хүн гээшэ. Володя артист болохо гэжэ түрэнэн хүн гэбэл, адду болохогүй. Ушарын юуб гэхэдэ, тэрэ үндэр сэбэр буетэй, үргэн сагаан шарайтай, ажалша бэрхэ, ажабайдалда дуратай, үнэн сэхэ зантай али бүхы юумэндэ обтохогүй абаритай, өөртөө болон бусадта эрилтэ ехэтэй байһан дээрэһээ хоорой артистһаа урга ургаһаар, мүнөө манай Буряад ороной элитэ ехэ, мэдээжэ дуушадай нэгэниинь болонхой.

Баярай үдэһын эхиндэ П. И. Чайковскийн "Евгений Онегин" гэжэ опероһоо хэнэгтэ дуушадай уласхоорондын конкурсын лауреат Елена Шараева—Татьянын, Владимир Буруев Онегинэй партинуудые гоё найханаар гүйсэдхэжэ, сугларгшадтай зүгһөө альга ташалгаар утгагдаба.

Суута италян композиторнууд Дж. Вердиин "Травиатада" Жермоной, Д. Россинийн "Севилийн нахал хюһагшада"

габыата артист Лидия Галсанова, Владимир Буруев Д. Россинийн "Севилийн нахал хюһагша" гэжэ опероһоо дуэт дуулахадаа, рольнуудайнгаа доторой байдалые гаргажа шадаһа. Тэдэ драматическэ бэрхэ артистнууд найханаа гадна, гүйсэдхэлгын шунал абыастайгаар, аялаашатайгаар, шог зугаатайгаар наадана гэжэ хэлэлтэй.

Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай тайзандээрэ дүшэн жэл соо хүдэлхэдөө, Владимир Буруев хэды олон оперодо гол партинуудые гүйсэдхөө гэжэ шэб! Энэнай бүхы найхан лэ! Зохёохы оюун бэлигээрээ тэрэ жапрай, түхэлмаягай талаар эдэбэжүзын жүжэгүүдтэ (гадаадын болон ородой классикада, мүнөө үеын хүгжэмтэ зохёолнуудта, үндэһэн оперонуудта, хүүгэдтэ зориулагдаһан жүжэгүүдтэ) жэгдэ найнаар наадана. Тэрэнэй нэрэ театрай түүхэтэй таһаршагүй холбоотой. Владимир Яковлевичай гүйсэдхэн партинууд манай оперо театрай алдар сольые арьбадхажа, Буряад ороной дуушад тухай дабташагүй угалза шэрэжэ, домогто ороһон байха юм.

Камерна дуунууд В. Буруевай болоно. П. Чайковскийн, Г. Свиридовэй романснуудые шадамар бэрхээр гүйсэдхэдэг. Гэбэшье буряад композиторнуудай дуунууд репертуартань гол нуури эзэлдэг.

Д. Россинийн "Севилийн нахал хюһагша" гэжэ опероһоо Фигарын каватиные Россин арадай артист ямар альбан жэльбэнээр, хошон шогтойгоор, хурса ёгтогойгоор, гэхэ зуура ямар гүнзэгы бодолтойгоор гүйсэдхэнэб даа. Зүжэгэй гол удхань болоһон тэрэнэй дуунууд хадаа арадай артистын

Композиторнуудай холбооной правленийн түрүүлэгшэ Б.О. Цырендэшиев, ВСГАКИ-гай ректор Р.И. Пшеничникова, Гүрэнэй филармониян зүгһөө республикын габыата артистка Софья Данзанэ, хүүхэлдэйн театрай директор М.Б. Хабитуева, соёлой болон искусствын училищиин зүгһөө Л.В. Лоскутникова болон бусад юбилярые амаршалаад, баглаа сэсэгүүдые, дурасхаалай бэлэгүүдые бариһан байха юм.

Эдэнэй удаа нютагаархидын тайзан дээрэ гараба. Баргажан болон Хурамхаанһаа уг гарбалтанай эблэлэй түрүүлэгшэ Д.Д. Очиров түрүүлэн үгэ абажа, тоонто нютагаа алдаршуулжа ябаһан хүбүүгээ зүрхэ сэдхэлхээ амаршалан, саашадаа улам амжалтатай найн ябахыень үрээбэ. Хурамхаанай аймагай захиргаанай гулваа Г.Ч. Цыбиков, Баргажанай аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Б.Б. Доржиев, арадай артистын тоонто нютаг болохо Барханай зайһан С.Д. Будаев бэлигтэ хүбүүгээ сэдхэлэйнгээ оёроһоо амаршалжа, булга халуунай арһануудые, ардаг мори бэлэглэбэ. Нютагайнь "Булаг" гэжэ акционернэ бүлгэмэй президент А.С. Тугутов 10 миллион түхэриг мүнгэ барюулаа.

Түгэсхэлдэнь дүшэн жэл соо сугтаа хүдэлжэ байһан түрэл театрын коллектив, директорэй - СССР-эй арадай артист К.И. Базарсадаевай хүтэлбэри дорой тайзан дээрэ гаража, аяла найхан дуунуудые, уян нугархай хатар наада бэлэглэһэн, ажаадаа амжалта туйлахыень, ута наһа наһалхыень, удаан жаргал эдлэхыень нүхэртөө үрэнэн байха юм.

Б.М. ЖИГЖИТОВ.

**ШЭНЭ
ИНСТИТУТ
БАЙГУУЛАГДАБА**

Буряадай Гүрэнэй университетэй *Эрдэмэй советэй шийдхэбэрээр* зүүн зугые шэнжэлэлгын институт байгуулагдаба. Түүхын эрдэмэй доктор, профессор, БГУ-гай бүгэдэ ниитын түүхын кафедрые даагша, Социальна эрдэмэй академийн бодото гэшүүн Н.В. Абаев шэнэ институтдай директорээр томилогдоо.

Түб Азиин болон Монгол, Хитадай, Японой, Солонгос ороной түүхые хэлэнэй болон соёлойнь баялигы, ниитэ-политическэ ба экономическэ ажабайдалыень шэнжэлгэ тус институтдай зорилго болоно. Зүүнзүгэй арадуудай этническэ болон политическэ соёлой түүхэ шэнжэлгэ, шажан мүргэлэй - философско, социально-политическэ суртал хургаалнуудай (Буддын, даос, Конфуциин), түүхэ, үндэһэтэнэй шажан мүргэлнүүд (бон, синто болон бусад), хэлэнэй болон литературын талаар холбоонууд, заншалта искусство, арадай аман зохёол, экологическэ соёл ба ёһо заншал, мүнөө үеын социально-соёлой хубилалтанууд гэхэ мэтын шухала асуудалнуудые институтдай эрдэмтэд, окутад шэнжэлхэ юм.

Этнологиин, монгол арадуудай түүхэ, соёл шудалалгын, буддологийн лабораторинууд байгуулагдаха. Институдай хүдэлмэрилэгшэд эрдэм-шэнжэлгын болон багшалха ажалье тэгшэ ябуулхаар хараална. Институдай түсэбүүд болон хараа зорилгонууд Буряад ороной болон Россин, харигүрэнүүдэйшье эрдэмэй эмхи зургаануудтай, дээдэ хургуулинуудтай нягта холбоотойгоор бэлүүлэгдэхэ. Энэ талаар университетэй Гуманитарно-культурологическэ түб шухала үүргэ дүүргэхэ зорилготой.

Д. УЛЫМЖИЕВ, түүхын эрдэмэй доктор, профессор.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор **Ц.Б.ЦЫРЕНДОРЖИЕВ**

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М. Ж. (харюусалгата секретарь), ШИМАЕВ П. И. (редакторай орлогшо), С.ДРИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С.Д., ПИНГАЕВ В.П. (хэлбэлгэй директор), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4170. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7711.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагууд: ниитын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социальна-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэрини ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58, оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскада - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.